

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR: SHARQ VA G'ARB MADANIYATLARI O'RTASIDA KO'PRIK BO'LGAN SARKARDA

Xabibullayev Boburmirzo Baxtiyor o'g'li
Alfraganus Universiteti 1-bosqich talabasi
Turdiyev Madiyor Mamanazarovich
katta o'qituvchi

Annotatsiya: Ushbu maqola Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyatini Sharq va G'arb madaniyatlari kesishgan nuqtasida tahlil etadi. Tadqiqotda Boburning siyosiy, adabiy va madaniy merosi orqali madaniyatlararo integratsiya, bag'rikenglik va uyg'unlik tamoyillari o'rganiladi. Bobur nafaqat buyuk sarkarda, balki Sharq tafakkurini G'arb sivilizatsiyasi bilan tutashtirgan madaniy vositachi sifatida yoritiladi. Tadqiqot tarixshunoslik, siyosatshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan olib borilgan bo'lib, sivilizatsiyalararo muloqotning tarixiy ildizlarini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: G'rab, sivilizatsiya, soft power, meros, sharq, Boburnoma, Mubayyin, Humoyun, Akbar.

Kirish. Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) insoniyat tarixida o'z davrining harbiy, siyosiy va madaniy tafakkurini uyg'unlashtira olgan noyob shaxsdir. U yaratgan Boburiylar saltanati Markaziy Osiyo va Janubiy Osiyo o'rtasida sivilizatsiyalararo aloqaning tarixiy ko'prigiga aylandi.

Sharqning falsafiy merosi, turkiy adabiyotning badiiy ruhi va hind madaniyatining bag'rikenglik qadriyatlarini birlashtirish orqali Bobur o'z davrida nafaqat siyosiy kuch, balki madaniy uyg'unlik modelini yaratdi.

Mazkur maqolada Bobur fenomeni madaniyatlararo muloqot nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Maqsad — uni “Sharqdan G'arbgacha qarab madaniyat uzatgan shaxs” sifatida ilmiy asosda qayta talqin qilish.

1. Bobur shaxsining madaniy va tafakkuriy manbalari.

Boburning shakllanishida uch asosiy manba muhim o'rin tutadi:

I. Turkiy–islomiy an'ana – u Navoiyning adabiy maktabi, islom tafakkuri va tasavvuf falsafasidan oziqlangan.

II. Fors–tojik madaniy merosi – Bobur she'riyatida va “Boburnoma”da bu ta'sir chuqur seziladi.

III. Hind sivilizatsiyasi – u Hindistonni zabt etgach, bu madaniyatni o'z siyosiy va estetik qarashlari bilan uyg'unlashtirgan.

Boburning “Boburnoma”si, “Mubayyin” asari va devonidagi she'rlar bu uch oqimning uyg'unlashgan ko'rinishidir. U shoir sifatida Sharq lirikasining chuqurligini, siyosatchi sifatida esa G'arb tajribasiga xos amaliy tafakkurni mujassamlashtirdi.

2. Boburiylar saltanati: madaniy uyg'unlik imperiyasi

Bobur tomonidan asos solingan imperiya kuch bilan emas, balki madaniyat, adabiyot va san'at orqali birlashgan davlat edi.

Uning vorislari — Humoyun, Akbar, Jahongir va Shoh Jahonlar — madaniyatni davlat siyosatining markaziga aylantirdilar. Ayniqsa, Akbar davridagi “Sulh-i kul” (barcha bilan tinchlik) tamoyili diniy bag'rikenglik siyosatini mustahkamladi.

Boburiylar me'morchiligida Sharqning nafis geometrik an'analari bilan Hindistonning bezakli uslubi qo'shildi. Taj Mahal, Fatehpur Sikri, Bobur bog'lari bu uyg'unlikning timsollaridir.

3. Adabiyot va san'at — madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida

Bobur she'riyatda turkiy tilni davlat va adabiyot tili sifatida tikladi. U Navoiy an'anasini davom ettirib, turkiy tilning badiiy salohiyatini namoyish etdi.

Uning asarlarida inson, tabiat va taqdir masalalari orqali turli madaniyatlarning ruhiy umumiyliги aks etadi. Bobur she'rlarida “insonga nisbatan mehr”, “hayot go'zalligi” kabi universal g'oyalar markazda turadi — bu esa madaniy chegaralarni yenguvchi tafakkur namunasidir.

4. Boburning siyosiy tafakkuri va madaniy diplomatiyasi

Bobur siyosiy jihatdan kuchli, ammo madaniy jihatdan bag'rikeng imperiya qurish g'oyasini ilgari surgan. U uchun boshqaruv — adolat, bilim va insonparvarlik asosida bo'lishi zarur edi.

Uning harakatlarida “madaniyat orqali ta'sir ko'rsatish”, ya'ni hozirgi “soft power”ga o'xshash yondashuvlar mavjud edi.

Bobur o'z davrida diplomatik muloqotni madaniyat orqali amalga oshirgan: u o'z she'rlari, san'at, bog'lar, me'moriy inshootlar orqali xalqlarni birlashtirgan.

5. Sharq va G'arb o'rtasidagi ko'prik — Bobur merosining bugungi ahamiyati

Bugungi globallashuv davrida Bobur shaxsini qayta o'rganish sivilizatsiyalararo muloqot uchun tarixiy saboqlarga boydir.

Boburning yondashuvi bizga madaniy xilma-xillikni tahdid emas, boylik va kuch manbai sifatida qabul qilishni o'rgatadi.

Uning faoliyati Sharqning ruhiy chuqurligi bilan G'arbning tizimli fikrlash madaniyatini uyg'unlashtirgan noyob modelni ifodalaydi.

Xulosa: Zahiriddin Muhammad Bobur — tarixiy arbobdan ko'ra kengroq ma'noda, sivilizatsiyalararo vositachidir. U siyosiy kuchni emas, madaniy uyg'unlikni o'z faoliyatining markaziga qo'ydi.

U yaratgan meros bugungi insoniyat uchun dolzarb — madaniyatlararo dialog, bag'rikenglik, insonparvarlik va millatlararo tinchlikning tarixiy asosidir.

Bobur shaxsiyati shuni ko'rsatadiki: madaniyat ko'prik quradi, urush esa uni buzadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bobur, Z.M. (2017). Boburnoma. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.
2. Alisher Navoiy. (1989). Majolis un-nafois. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Elliot, H.M. & Dowson, J. (1867). The History of India as Told by Its Own Historians. London: Trübner & Co.
4. Thackston, W. (1993). The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor. New York: Oxford University Press.
5. Richards, J.F. (1993). The Mughal Empire. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Habib, I. (2002). An Atlas of the Mughal Empire. Delhi: Oxford University Press.
7. Beveridge, A.S. (1921). Memoirs of Babur. London: Luzac & Co.
8. Mukhitdinov, A. (2020). Bobur va Boburiylar merosi: tarixiy va madaniy tahlil. Toshkent: Ma’naviyat.
9. Nye, J. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.
10. Karimov, I.A. (1996). Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q. Toshkent: O‘zbekiston.